

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 2 stycznia 2023 r.

Pozycja 5

POSTANOWIENIE z dnia 20 września 2022 r. Sygn. akt Ts 248/21

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Piotr Pszczółkowski,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej A.B. o zbadanie zgodności:

art. 81 § 1 w związku z art. 87 § 1 w związku z art. 327 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.) w zakresie, w jakim „nie gwarantuje stronie, nie będącej oskarżonym, ustanowienia dla niego pełnomocnika z urzędu do sporządzenia wniosku w trybie art. 327 § 1 k.p.k., mimo wykazania przez niego spełnienia przesłanek z art. 78 § 1 k.p.k., tj. wykazania, iż nie posiada środków umożliwiających mu ustanowienie pełnomocnika z wyboru”, z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

odmówić nadania skardze konstytucyjnej dalszego biegu.

UZASADNIENIE

1. W skardze konstytucyjnej wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 1 października 2021 r. (data nadania) A.B. (dalej: skarżący), reprezentowany przez pełnomocnika z urzędu, wystąpił z żądaniem przytoczonym w komparycji niniejszego postanowienia.

2. Skarga konstytucyjna została sformułowana na tle następującego stanu faktycznego. Skarżący wniósł o wyznaczenie dla niego pełnomocnika z urzędu w celu złożenia wniosku o podjęcie na nowo postępowania karnego zakończonego prawomocnym postanowieniem o odmowie wszczęcia śledztwa. Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z 13 stycznia 2021 r. (sygn. akt [...]) nie uwzględnił wniosku. Na powyższe postanowienie skarżący złożył zażalenie, dołączając kopię orzeczenia w innej sprawie, w której wyznaczono pełnomocnika z urzędu w celu wniesienia przez niego wniosku w trybie art. 327 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.; obecnie: Dz. U. z 2022 r. poz. 1375, ze zm.; dalej: k.p.k.). Postanowieniem z 10 lutego 2021 r. (sygn. akt [...]; dalej: postanowienie z 10 lutego 2021 r.) Sąd Rejonowy w K. zażalenia nie uwzględnił i utrzymał zaskarżone orzeczenie w mocy.

3. Postanowienie z 10 lutego 2021 r. naruszyło, zdaniem skarżącego, art. 45 ust. 1 Konstytucji w ten sposób, że został on pozbawiony prawa do wystąpienia ze skutecznym wnioskiem w trybie art. 327 § 1 k.p.k. W uzasadnieniu tego orzeczenia powtórzono, za sądem pierwszej instancji, że wniosek o podjęcie na nowo postępowania karnego nie musi być sporządzony przez adwokata i radcę prawnego. Uznano, że uwzględnianie podobnych wniosków w innych sprawach skarżącego nie może stanowić podstawy zmiany zaskarżonego postanowienia. Zdaniem skarżącego, sąd „w sposób nieuprawniony” uznał, że nie wykazał on braku możliwości skorzystania z pomocy profesjonalnego pełnomocnika, pomimo że dołączył stosowne dokumenty. Dodatkowo w uzasadnieniu postanowienia z 10 lutego 2021 r. sąd odwoławczy powołał „art. 88 § 1 k.k. w związku z art. 78 § 1 k.k.” zamiast art. 88 § 1 w związku z art. 78 § 1 k.p.k.

4. Zarządzeniem Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z 28 października 2021 r. (doręczonym pełnomocnikowi skarżącego 8 listopada 2021 r.) skarżący, na podstawie art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK), został wezwany do usunięcia (w terminie 7 dni od dnia doręczenia zarządzenia) braków formalnych skargi przez doręczenie jednego odpisu skargi konstytucyjnej wraz z załącznikami oraz podanie, czy od wskazanego w skardze konstytucyjnej ostatecznego orzeczenia został wniesiony nadzwyczajny środek zaskarżenia.

Pełnomocnik skarżącego w piśmie z 12 listopada 2021 r. (data nadania) ustosunkował się do powyższego zarządzenia, przesyłając wymagane dokumenty oraz oświadczając, że (według jego wiedzy) skarżący nie wnosił nadzwyczajnego środka zaskarżenia od wskazanego w skardze konstytucyjnej ostatecznego orzeczenia.

5. Sędzia Trybunału Konstytucyjnego zarządzeniem z 20 stycznia 2022 r. (doręczonym pełnomocnikowi skarżącego 29 stycznia 2022 r.) wezwał skarżącego, na podstawie art. 61 ust. 3 u.o.t.p.TK, do usunięcia (w terminie 7 dni od dnia doręczenia zarządzenia) braków formalnych skargi przez: 1) doręczenie wniosku skarżącego o ustanowienie pełnomocnika z urzędu w celu wniesienia skargi konstytucyjnej; 2) udokumentowanie daty złożenia tego wniosku w administracji zakładu karnego oraz 3) uzasadnienie zarzutu niezgodności zakwestionowanych przepisów z prawami lub wolnościami skarżącego, wynikającymi z art. 45 ust. 1 Konstytucji, z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie.

Pełnomocnik skarżącego ustosunkował się do powyższego zarządzenia w piśmie z 2 lutego 2022 r. (data nadania). Załączył do niego pięć kserokopii wniosku skarżącego o ustanowienie pełnomocnika z urzędu w celu wniesienia skargi konstytucyjnej, poświadczonych za zgodność z oryginałem. Wyjaśnił, że oryginał wniosku znajduje się w aktach sądowych, a pełnomocnik otrzymał jego kserokopię od właściwego organu samorządu zawodowego wraz z zawiadomieniem o wyznaczeniu pełnomocnikiem z urzędu. Oświadczył także, że nie może udokumentować daty złożenia tego wniosku w administracji zakładu karnego, ponieważ nie posiada takiego dokumentu (a dysponuje tylko kserokopią koperty, którą otrzymał wraz ze wspomnianym wyżej zawiadomieniem i która została załączona do skargi konstytucyjnej). Wskazał ponadto, że uzasadnienie zarzutów niekonstytucyjności zaskarżonych przepisów zostało przedstawione w skardze konstytucyjnej.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 61 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK) skarga konstytucyjna podlega wstępnemu rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym.

Służy ono wyeliminowaniu – już w początkowej fazie postępowania – spraw, które nie mogą być przedmiotem merytorycznego rozstrzygania. Trybunał wydaje postanowienie o odmowie nadania skardze dalszego biegu, gdy nie spełnia ona określonych przez prawo wymagań lub gdy braki formalne nie zostały usunięte w ustawowym terminie.

2. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że wskazany w skardze konstytucyjnej przedmiot kontroli nie spełnia wymogów wynikających z art. 79 ust. 1 Konstytucji i skonkretyzowanych w art. 53 ust. 1 pkt 1 u.o.t.p.TK.

2.1. W świetle art. 79 ust. 1 Konstytucji w skardze konstytucyjnej można kwestionować wyłącznie ustawę lub inny akt normatywny, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o konstytucyjnych wolnościach, prawach albo obowiązkach skarżącego, naruszając w ten sposób jego konstytucyjne prawa lub wolności. Precyzyjne wskazanie regulacji spełniających te warunki jest obowiązkiem skarżącego (por. art. 53 ust. 1 pkt 1 u.o.t.p.TK).

W niniejszej skardze konstytucyjnej skarżący domaga się stwierdzenia niekonstytucyjności art. 81 § 1 w związku z art. 87 § 1 w związku z art. 327 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.; obecnie: Dz. U. z 2022 r. poz. 1375, ze zm.; dalej: k.p.k.) w zakresie, w jakim „nie gwarantuje stronie, nie będącej oskarżonym, ustanowienia dla niego pełnomocnika z urzędu do sporządzenia wniosku w trybie art. 327 § 1 k.p.k., mimo wykazania przez niego spełnienia przesłanek z art. 78 § 1 k.p.k., tj. wykazania, iż nie posiada środków umożliwiających mu ustanowienie pełnomocnika z wyboru”.

2.2. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że tak sformułowany zarzut nie dotyczy treści normatywnej zaskarżonych przepisów. Zgodnie bowiem z art. 78 § 1 k.p.k. (stosowanym odpowiednio do strony innej niż oskarżony na mocy art. 87 § 1 k.p.k.), wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w postępowaniu karnym jest bezpośrednio uzależnione od należytego wykazania przez wnioskodawcę, że nie jest on w stanie ponieść kosztów obrony „bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny”.

Wątpliwości skarżącego odnoszą się wyłącznie do sposobu zastosowania tych przepisów w jego sprawie. Skarżący podkreśla w skardze konstytucyjnej, że odmówiono mu wyznaczenia pełnomocnika z urzędu, pomimo że wykazał brak możliwości sfinansowania kosztów komercyjnej pomocy prawnej (por. *petitum* skargi). Tymczasem Sąd Rejonowy w K. w postanowieniu z 10 lutego 2021 r. (sygn. akt [...]; dalej: postanowienie z 10 lutego 2021 r.), wskazanym przez skarżącego jako ostateczne orzeczenie w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji, dokonał dokładnie odwrotnych ustaleń, stwierdzając, że skarżący „nie podnosił ani też nie wykazał, aby wyznaczenie przez niego pełnomocnika z urzędu wynikało z braku finansowej możliwości przybrania sobie profesjonalnego pełnomocnika, co stanowi konieczny warunek uwzględnienia wniosku” (por. s. 2 uzasadnienia tego orzeczenia).

W skardze konstytucyjnej skarżący zarzucił Sądowi Rejonowemu w K. pominięcie podczas orzekania dokumentów potwierdzających jego sytuację rodzinną, majątkową i zdrowotną (por. s. 3 skargi). Uznał tym samym, że w jego sprawie doszło do naruszenia zasad prawa procesowego (niezastosowania art. 78 § 1 w związku z art. 87 § 1 i art. 88 § 1 k.p.k.), które spowodowało wadliwe ustalenia faktyczne co do możliwości finansowych skarżącego i w rezultacie – utrzymanie w mocy niekorzystnego dla niego orzeczenia sądu pierwszej instancji.

Rozpoznanie tego typu zarzutów w ramach postępowania zainicjowanego skargą konstytucyjną nie jest dopuszczalne. Trybunał Konstytucyjny jest „sądem prawa”, uprawnionym do oceny konstytucyjności przepisów będących podstawą ostatecznego orzeczenia o konsty-

tucyjnych prawach lub wolnościach skarżącego (a więc zastosowanych w sprawie skarżącego – por. art. 79 ust. 1 Konstytucji). Nie jest natomiast „sądem faktów”, czy „trzecią instancją” uprawnioną do kontroli ustaleń faktycznych sądów powszechnych w sprawach indywidualnych (por. np. postanowienie z 15 grudnia 2020 r., sygn. SK 80/19, OTK ZU A/2020, poz. 72 oraz wyrok z 22 lipca 2021 r., sygn. SK 60/19, OTK ZU A/2021, poz. 44). W świetle art. 79 ust. 1 Konstytucji skarga konstytucyjna jest zawsze „skargą na przepis”, a nie na jego konkretne, wadliwe zastosowanie – nawet jeśli to prowadziłoby do niekonstytucyjnego skutku (por. np. postanowienie pełnego składu TK z 19 czerwca 2012 r., sygn. SK 37/08, OTK ZU nr 6/A/2012, poz. 69; podobnie np. postanowienie z 22 lipca 2021 r., sygn. SK 24/20, OTK ZU A/2021, poz. 43).

3. Niezależnie od powyższego Trybunał stwierdził, że analizowanej skardze konstytucyjnej nie można nadać dalszego biegu także z innych powodów. Jest ona bowiem obciążona brakami formalnymi, które – pomimo wezwania – nie zostały przez skarżącego usunięte w terminie (por. art. 61 ust. 4 pkt 2 u.o.t.p.TK).

3.1. Zarządzenie sędziego Trybunału Konstytucyjnego z 20 stycznia 2022 r. w sprawie usunięcia braków formalnych skargi (dalej: zarządzenie) zostało skutecznie doręczone pełnomocnikowi skarżącego 29 stycznia 2022 r. W treści tego zarządzenia zawarto pouczenie, że nieusunięcie braków formalnych skargi konstytucyjnej w ustawowym terminie spowoduje wydanie postanowienia o odmowie nadania skardze konstytucyjnej dalszego biegu (por. art. 61 ust. 4 pkt 2 u.o.t.p.TK).

W piśmie z 2 lutego 2022 r. (data nadania) pełnomocnik skarżącego nie usunął wszystkich braków skargi konstytucyjnej wskazanych w zarządzeniu, wyjaśniając równocześnie, dlaczego uważa to za niemożliwe lub zbędne.

3.2. Ustosunkowując się do pkt 2 zarządzenia, pełnomocnik oświadczył, że nie może udokumentować daty złożenia przez skarżącego wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu do celów postępowania przed Trybunałem (dalej: wniosek) w administracji zakładu karnego, ponieważ nie posiada takiego dokumentu, a dysponuje jedynie kopią koperty nadawczej (załączoną do skargi konstytucyjnej).

Trybunał Konstytucyjny jest świadomy praktycznych trudności, związanych z prowadzeniem przez adwokatów i radców prawnych spraw z urzędu, zwłaszcza w wypadku skarżących pozbawionych wolności. Jednakże ustawodawca nie przewiduje w takich wypadkach łagodniejszych wymogów formalnych ani obniżenia oczekiwanego od pełnomocników poziomu staranności. W rezultacie obowiązkiem adwokata lub radcy prawnego (także z urzędu) jest uzyskanie wszystkich dokumentów, które są niezbędne do sporządzenia skargi konstytucyjnej i wykazania, że skarga spełnia warunki ustawowe. Jeżeli usunięcie braków formalnych skargi konstytucyjnej nie jest możliwe w terminie określonym w art. 61 ust. 3 u.o.t.p.TK, pełnomocnik dysponuje odpowiednimi środkami prawnymi, umożliwiającymi skuteczne dokonanie tej czynności także później (np. wniosek o przywrócenie terminu – por. art. 168 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2021 r. poz. 1805, ze zm.; dalej: k.p.c. w związku z art. 36 u.o.t.p.TK; por. np. postanowienie o przywróceniu terminu usunięcia braków formalnych i nadaniu dalszego biegu skardze konstytucyjnej z 15 stycznia 2020 r., sygn. Ts 81/18, OTK ZU B/2020, poz. 112).

Należy również zwrócić uwagę, że udokumentowanie daty złożenia wniosku służy bezpośrednio ustaleniu, czy skarga konstytucyjna została wniesiona w terminie wskazanym w art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK. W wypadku skarżących korzystających z pomocy prawnej z urzędu, termin ten ulega bowiem wstrzymaniu na skutek złożenia wniosku i wznowia swój bieg dopiero pierwszego dnia po dniu doręczenia adwokatowi lub radcy prawnemu rozstrzygnięcia

właściwego organu o wyznaczeniu go pełnomocnikiem skarżącego (por. art. 44 ust. 3 pkt 1 u.o.t.p.TK).

W niniejszej sprawie nie było możliwości określenia daty wstrzymania biegu omawianego terminu na podstawie dokumentów załączonych do skargi konstytucyjnej. W szczególności, wyłączną podstawą takich ustaleń nie mogła być uwierzytelniona kopia awersu koperty, w której miał zostać nadany wniosek. Po pierwsze, zawierała ona jedynie dane nadawcy i odbiorcy przesyłki, bez żadnej informacji o przedmiocie korespondencji. Po drugie, w treści skargi konstytucyjnej została ona (prawdopodobnie omyłkowo) opisana jako koperta zawierająca wniosek o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu do sporządzenia „skargi kasacyjnej” (a nie – „skargi konstytucyjnej” – por. s. 3 skargi). Po trzecie, widniała na niej tylko pieczętka z datą nadania korespondencji, podczas gdy w wypadku skarżących pozbawionych wolności obowiązuje domniemanie, że datą wniesienia pisma do sądu jest data jego złożenia w administracji zakładu karnego (por. art. 165 § 3 k.p.c. w związku z art. 36 u.o.t.p.TK).

3.3. W odpowiedzi na wezwanie do uzasadnienia zarzutu niekonstytucyjności zakwestionowanych przepisów z prawami i wolnościami skarżącego, wynikającymi z art. 45 ust. 1 Konstytucji, zawarte w pkt 3 zarządzenia, pełnomocnik oświadczył, że zostało ono przedstawione w skardze konstytucyjnej.

Zgodnie z art. 53 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p.TK, „uzasadnienie zarzutu niezgodności kwestionowanego przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, ze wskazaną konstytucyjną wolnością lub prawem skarżącego, z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie” jest jednym z obowiązkowych elementów konstrukcyjnych skargi konstytucyjnej, odrębnym od obowiązku określenia przedmiotu i wzorców kontroli (por. art. 53 ust. 1 i 2 u.o.t.p.TK). Jak wyjaśniał Trybunał, wymogu tego nie realizują na przykład:

- „uwagi nazbyt ogólne, niejasne czy też czynione jedynie na marginesie innych rozważań” (por. np. wyrok z 13 grudnia 2017 r., sygn. SK 48/15, OTK ZU A/2018, poz. 2);
- skargi ograniczające się jedynie do „wyrażenia przekonania o niezgodności kwestionowanego przepisu z Konstytucją bądź wskazania istniejących w tej kwestii wątpliwości” (por. np. postanowienie z 18 stycznia 2017 r., sygn. Ts 206/16, OTK ZU B/2017, poz. 42);
- sformułowania dotyczące „sposobu rozumienia” zaskarżonego przepisu i relevantnych unormowań konstytucyjnych (por. np. postanowienie z 13 września 2021 r., sygn. Ts 156/20, OTK ZU B/2022, poz. 9) – bez ich skonfrontowania;
- przywoływania treści orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego lub Sądu Najwyższego, co może jedynie wzmacniać argumentację, ale nie może jej zastąpić (por. np. postanowienie z 24 września 2020 r., sygn. Ts 204/17, OTK ZU B/2020, poz. 380);
- wywody dotyczące „niekonstytucyjnego stosowania prawa” w miejsce uzasadnienia zarzutu niekonstytucyjności przepisu (por. np. postanowienie z 26 sierpnia 2020 r., sygn. Ts 51/19, OTK ZU B/2021, poz. 64).

Konieczne jest natomiast wyraźne podanie przez skarżącego „argumentów” lub „dowodów” podważających konstytucyjność kwestionowanych regulacji. Wprawdzie Trybunał jest zobowiązany do zbadania wszystkich okoliczności sprawy w celu jej wszechstronnego wyjaśnienia (por. art. 69 ust. 1 i 3 u.o.t.p.TK), jednak obowiązek ten aktualizuje się dopiero wtedy, gdy skarga konstytucyjna spełnia wszystkie warunki formalne umożliwiające jej merytoryczne rozpoznanie (por. np. wyrok z 16 grudnia 2020 r., sygn. SK 26/16, OTK ZU A/2020, poz. 69). W rezultacie brak uzasadnienia skargi konstytucyjnej był w orzecznictwie Trybunału traktowany jako samoistna przesłanka odmowy nadania skardze konstytucyjnej dalszego biegu (por. np. – wśród najnowszych – postanowienia z: 22 kwietnia i 22 września 2021 r., sygn. Ts 184/19, OTK ZU B/2021, poz. 153 i 154; 22 lipca 2021 r. i 20 stycznia

2022 r., sygn. Ts 119/20, OTK ZU B/2022, poz. 57 i 58; 13 września 2021 r., sygn. Ts 156/20, OTK ZU B/2022, poz. 9).

Analizowana skarga konstytucyjna, wbrew twierdzeniom skarżącego, nie zawiera uzasadnienia zarzutów niezgodności kwestionowanych przepisów z konstytucyjnymi prawami lub wolnościami skarżącego, o którym mowa w art. 53 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p.TK.

Jedynym wskazanym w skardze konstytucyjnym wzorcem kontroli jest art. 45 ust. 1 Konstytucji. Skarżący ograniczył się jednak tylko do jednorazowego powołania tego przepisu w początkowej części skargi konstytucyjnej (s. 2), bez przytoczenia jego treści oraz doprecyzowania, jakie konstytucyjne prawa lub wolności skarżącego z niego wyprowadza. Wskazał w tym kontekście jedynie (zgodnie z art. 53 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK), w jaki sposób naruszono jego prawa konstytucyjne w sprawie, w związku z którą wniósł skargę konstytucyjną („Przedmiotowym orzeczeniem, opartym na wspomnianym przepisie, naruszon[y] zosta[ł] art. 45 ust. 1 Konstytucji w ten sposób, że Skarżącego pozbawiono prawa do wystąpienia ze skutecznym wnioskiem w trybie art. 327 § 1 k.p.k.” – s. 2 skargi). Twierdzenie to nie stanowi jednak wymaganych przez art. 53 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p.TK „argumentów lub dowodów” na poparcie postawionych zarzutów niezgodności kwestionowanych przepisów ze wskazanymi w skardze konstytucyjnymi prawami lub wolnościami skarżącego.

Rozważania wyodrębnione redakcyjnie jako „uzasadnienie” ograniczają się do omówienia stanu faktycznego sprawy (przedstawienia przebiegu postępowania oraz treści wydanych rozstrzygnięć). Postanowienie z 10 lutego 2021 r., wskazane jako ostateczne w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji, zostało dodatkowo opatrzone krótkim komentarzem, że sąd odwoławczy poczynił wadliwe ustalenia co do sytuacji majątkowej skarżącego (pomijając przedstawione przez niego dokumenty) oraz wadliwie oznaczył przepisy będące podstawą ostatecznego orzeczenia. Argumentacja ta polegała na polemice z ustaleniami faktycznymi sądu i dostrzeżeniu uchybień redakcyjnych w formułowaniu orzeczenia, nie odnosiła się natomiast do postawionego zarzutu niekonstytucyjności (nie polegała na porównaniu treści wzorca kontroli z treścią zaskarżonych przepisów).

W świetle powyższych okoliczności Trybunał Konstytucyjny odmówił nadania badanej skardze dalszego biegu na podstawie art. 61 ust. 4 pkt 1 i 2 u.o.t.p.TK.

POUCZENIE

Na podstawie art. 61 ust. 5 u.o.t.p.TK skarżącemu przysługuje prawo wniesienia zażalenia na powyższe postanowienie w terminie 7 dni od daty jego doręczenia.